Petru Derescu

PARADIGMA INTERPRETĂRII TEXTULUI POETIC ÎN VIZIUNEA LUI N. CORLĂTEANU

Prin cuget adunând comori astrale
Sădea în suflet gingaşi toporaşi…

Considerăm semnificativ motto-ul – parafrază a unor versuri semnate de Magda Isanos, care ar releva preocupările marelui nostru înaintaş şi ar contura, totodată, punctele extreme ale analizei interpretative a textului: analiza raţională, pe de o parte, altoită pe perceperea senzorială a acesteia. O asemenea apropiere de textul poetic evidenţiază sugestia imaginii artistice şi reverberaţiile multiple ale ei, generând şi farmecul din faţa splendorilor lumii, dar şi deplinătatea înţelegerii integrale a textului poetic veritabil.

Ne-am propus, în cele ce urmează, să actualizăm ideile academicianului N. Corlăteanu despre analiza operei literare – îndeobşte cunoscute – din perspectiva perceperii imediate de către cititorul N. Corlăteanu a secvenţelor de text artistic. Prin urmare, ne vom referi pentru început în mod succint la anumite teze referitoare la analiza textului artistic, completându-le mai apoi cu referinţele de proprie receptivitate.

Precum se ştie, tezele generale diriguitoare în analiza operei literare se rezumă, în viziunea lui N. Corlăteanu, la următoarele: evidenţa planului **diacronic cu cel diatopic**,[1] fiecare dintre acestea avându-şi anumite distincţii specifice. Planul **diacronic constituie** „**noţiunea de stil al epocii, în care a activat scriitorul**. Cu alte cuvinte, orice maestru al slovei scrise este oarecum mărginit în posibilităţile sale de a folosi mijloacele limbii”.[2] Aceasta presupune faptul că „fiecare epocă îşi are maniera sa de a scrie, limba sa, cercul său de idei şi interese, expresiile sale preferate”, că poate fi detectat „ceva comun în vocabular, în procedeele de creaţie, chiar în modul de cugetare între marile creaţii” ale reprezentanţilor literelor din perioada respectivă.[3]

Pe de altă parte, **planul diatopic presupune analiza mai multor „registre stilistice, care se referă şi la câmpul de noţiuni, specifice pentru un anumit personaj, şi la modalităţile lui de exprimare, precum şi la situaţia, în care se află el**.”[4]

Astfel, scriitorul nu foloseşte în acelaşi fel ca oricare alt vorbitor aceste mijloace ale limbii.

După această sumară trecere în revistă a ideilor generale să amintim modalităţile de percepere şi analiză de către N. Corlăteanu-cititorul a valenţelor textului poetic. Considerăm reprezentative în acest sens confesiunile marelui nostru înaintaş din articolul „Amintiri

[1] N. Corlăteanu. *Despre analiza operei lierare la nivel stilistic*// Scriitorul în faţa limbii literare – Chişinău, 1985, p. 175-186.

[2] N. Corlăteanu, *lucr. cit*., p. 176.

[3] Ibidem.

[4] Idem, p. 179.

BDD-A6591 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:03 UTC)

luminoase, nemărturisite" publicate în ziarul *Cuvîntul* la 17 aprilie 1991 şi care ne prezintă mai multe aspecte semnificative.

Vom nota, pentru început, faptul că prima familiarizare a unui tânăr cu textul veritabil artistic este, în opinia noastră, decisivă pentru modelarea de mai departe şi a sensibilităţii, şi a capacităţilor de triere valorică a acestuia. În acest sens credem nelipsit de interes pasajul în care tânărul, pe atunci elev în şcoala primară, a făcut cunoştinţă cu Magda Isanos, şi ea elevă. La un moment dat, ne spune autorul, „Magda m-a întrebat: «Poezii ştii?». «Ştiu una: Nicu iese pe portiţă/ Binişor din grădiniţă/ Tatăl său din casă-l vede/ Şi-nainte-i se repede./ Ce-ai căutat în grădiniţă?/ M-am uitat numai la viţă!/ Şi din struguri n-ai luat?/ Da în buzunar ce ai?/ Struguri mari, necopţi, aşa-i?/ Prins cu ocaua mică / Nicu n-are ce să zică».

«Păi, asta-i poezie din clasa I primară» – a spus Magda. Ascultă.

«A fost odată ca-n poveşti

A fost ca niciodată…»

Mi-a recitat, cred, jumătate din «Luceafărul» eminescian".[1]

Suntem tentaţi a crede că acest prim contact cu textul, cu marea literatură a fost unul dintre principalele imbolduri spre o aplecare atentă şi grijulie asupra paginilor artistice, spre o analiză chibzuită a valorilor contextuale ale cuvintelor şi a mesajului acestora.

Evident, curiozitatea viitorului mare lingvist nu putea să nu încerce a dezlega pentru început semnificaţia numelor proprii:

„Întors acasă, am întrebat-o pe Ala: Ce nume e Magda şi Isanos? «Nu ştiu», mi-a răspuns verişoara".

Aceste întrebări, devenite prin natura lor călăuzitoare într-o îndelungată şi prodigioasă activitate profesională, şi-au aflat răspunsul mult mai târziu: „Pregătindu-mi teza de licenţă la tema «Codicele Voroneţean şi lucrul apostolesc» al lui Coresi am aflat în latină textul «Maria guae vocatur Magdalena (Maria care e chemată Magdalena)». La origine Magdalena însemna «din Magdaline» – sat de pescari din Galileea, numit El-Magdel de arabi şi Migdal în ebraică, ceea ce semnifică «turn, castel». În Apusul european luna iulie e numită «mes de la Magdalena» sau Madalena. Tot în legătură cu luna iulie şi Magdalena apare numirea românească – în munţii Apuseni – a caiselor – măgdălane. De provenienţă apuseană recentă este Madlen (fr. Madeleine) sau Madlena şi Madilena (format nu din Maria şi Elena, cum s-ar putea crede, ci din Mari (Magda) şi lena»".

La fel de meticulos este analizat şi celălalt nume: Isanos, provenit din limba turcă – Isanoglu, a cărui primă parte este „Isan" (os)u, autorul aducând numeroase referiri lexicografice, iar „oglu" înseamnă „fiu; deci, fiu de neam nobil".

Evident, şi în analiza textelor semnate de către Magda Isanos un loc important revine determinării statutului elementelor lexicale utilizate în ţesătura textului literar. N. Corlăteanu remarcă în acest sens lexicul cu iz basarabean (să înconjor, nourii, ogrăzile), forme tipice moldoveneşti: să steie, aş vre, miroasă, să deie, să însemne. Lexicul basarabean este de asemenea larg reflectat: păpuşoi, norod, prasade, harbuz, putrezăciune. Toate aceste mijloace, constată cercetătorul, demonstrează că „poeziile M. Isanos sânt scrise într-o perfectă limbă literară a celor mai bune tradiţii general româneşti, iar culoarea locală basarabeană contribuie la ridicarea nivelului literar şi la plasarea în timp şi spaţiu a creaţiei poetice".

Pornind de la aceste observaţii, N. Corlăteanu analizează mesajul general al textelor semnate de M. Isanos. Trei sunt, în viziunea savantului nostru, axele tematice ale creaţiei

[1] N. Corlăteanu. *Amintiri luminoase, nemărturisite*// Moldova Suverană, 17 aprilie, 1991.

BDD-A6591 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:03 UTC)

poetei: iubirea, moartea şi durerea, care au generat şi motivele fundamentale ale creaţiei: „setea de a nu mai fi, care este prezentă aproape peste tot în creaţia M. Isanos. De aici şi presimţirea stingerii:

«Eu voi trăi puţin, însă prea mult/ cînd cuget cît cules-am din durere» (*Cîntecul deşertăciunii*) Dar, ţine să menţioneze cititorul atent care a fost N. Corlăteanu, „în ciuda acestui pesimism, lirica poetei conţine totuşi în ansamblul ei un măreţ imn înălţat fiinţării: «Tu cîntă şi nu te teme/ Mai înainte de vreme nu vei muri…». Şi cu toată ardoarea mărturisea poeta: „Am iubit pămîntul/ Şi cîntecele pe care le şoptea vîntul» (*Poemul femeii care iubea primăvara*). Iată de unde porneşte revolta contra nimicirii popoarelor, a nevinovatei vieţi omeneşti: «Aştept anul unu/ Anul păcii între popoare/ Inima mea de pe-acuma murmură:/ Frate, iartă-mă pentru urile strămoşeşti/ şi-n numele suferinţelor omeneşti Dă-mi mîna/ Frate, să nu mai avem amintiri/ Şi visuri şovine…/ Tu făureşti unelte ca mine Lucrezi pămîntul, Poate scrii cărţi./ Dă-mi mîna să dărîmăm abatoarele/ istoriei Ieşi din sicriu şi priveşte/: răsare soarele»”.

În lirica socială a poetei apare revolta împotriva „neoamenilor: «Cei cu steaguri verzi, cu frunţi înguste/ m-au găsit vinovată/ că n-am deosebit oamenii/ după naţie şi religie»” (*Prin el am cunoscut norodul*).

În lumina tezei de mai sus despre comuniunea de motive, teme şi imagini N. Corlăteanu observă şi similitudinea mesagistică şi de tonalitate dintre versurile eminesciene: „O, mamă, dulce mamă” şi cele scrise de M. Isanos:

„Maica Domnului seamănă nu ştiu cu cine./ Mamă, cîteodată seamănă cu tine”.

În continuarea aceleaşi idei am dori să adăugăm şi unele observaţii personale. Considerăm, spre exemplu, că lectura unor versuri precum:

Semințele-n somn visau că există ***colori***,
roşu, albastru şi gri, minunate ***colori***.
Tu, peste frunțile noastre, soare, cobori.
Şi noi vom da fructe, şi noi vom fi hore de flori.
Gloria noastră toată-n vârf se presimte…”
(*Pomii cei tineri*)

Sau:

Cred în ea, cred în numele ei
şi-n ***colorile-***anotimpului meu,
zveltă ca mestecenii, mereu,
să freamăt aş vrea în soarele-acesta dintâi
(*În dimineţile clare*)

ne readuce în memorie pasajul din *Epigonii*:
Iar Negruzzi şterge colbul de pe cronice bătrâne
Căci sub mucedele pagini stau domniile române
Scrise de mîna cea veche a-nvăţaţilor miren…
Moaie pana în ***coloarea***[1] unor vremi demult trecute,
Zugrăveşte din nou iarăşi pânzele posomorîte
Ce-arătau faptele crunte unor domni tirani, vicleni…

[1] Vom nota că, pentru conturarea întregii configuraţii a acestui element lexical ar trebui aminti aici şi un alt mare creator al timpului: Ion Minulescu: „De ce-ţi sînt ochii verzi – ***coloarea*** vagnerienelor motive?…” (*Celei mai aproape*)

BDD-A6591 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:03 UTC)

Iar forma verbală „asameni" din pasajul ce urmează:
În loc să trăiesc, am cântat melancolicul ieri;
şi semnele pe care le-am primit n-au fost de la oameni,
au fost de la flori. Tu cu cine te-***asameni***?
mă-ntrebau pururi privirile omeneşti.
Din pământ ca noi toţi porneşti,
dar este-n inima ta o pace şi o-ntunecime
din care cresc nişte vorbe ciudate. „Mulţime,
nu mă goni, ca voi sunt, ca voi sunt şi eu!"
Dar ei mă lăsau deoparte mereu,
şi cuvântul „poet" răsuna în râs,
pe buzele lor, care n-au sărutat, n-au surâs"
(*Oamenii mă uimesc*)

ne aminteşte dialogul Demiurgului:
Tu vrei un om să te socoţi,
Cu ei să te **asameni***?*
Dar piară, oamenii, cu toţi –
S-or naşte iarăşi oameni.

Iar poezia *Eu nu regret*:
Eu nu regre*t* povestea de iubire,
dar e nespus de trist şi de ciudat
să simţi c-asemeni unui fir subţire
ceva frumos din tine s-a sfărmat.

Şi nu mai ştiu anume ce, şi-anume când,
căci toate ca-ntr-un vis s-au petrecut
de-ţi vine să porneşti, de alţii întrebând
de-au fost aievea cele ce-au trecut.

am considera-o un răspuns direct la îndemnul poetului:
„Un singur lucru-ţi cer: să nu regreţi…"
(Ion Minulescu. *Păşeşte-ncet*)

Spunem acest lucru şi reieşind din întreaga tonalitate a poeziei (care nu este, în opinia noastră, o simplă constatare, o entitate estetică aparte, ci se vrea o replică a unui dialog imaginar), şi luând în considerare teza despre existenţa în proza feminină confesivă a unui imaginar dialog epistolar, despre care vorbeşte cercetătoarea A. Grati.[1]

Întru înţelegerea completă şi adecvată a mesajului scrierilor poetice este necesar, în convingerea noastră, corelarea cu mediul cultural respectiv.

În acest sens considerăm că au perfectă dreptate cei care afirmă următoarele:

„Onorată în pictură, si muzică, stimată în alte literaturi, familia de autori este rău privită în literele româneşti. Faptul ar merita o analiză amănunţită, cu contribuţia psihologiei, a sociologiei şi chiar a psihanalizei, deoarece motivele aversiunii par să ţină de un domeniu

[1] Aliona Grati. *Magda Isanos* (*eseu despre structura imaginarului*). – Chişinău, Prut Internaţional, 2004, 100 p., p. 94-95.

BDD-A6591 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:03 UTC)

mai profund şi mai obscur. Totuşi de ce ar fi rău să existe legături de rudenie între scriitori? La urma urmei, fiecare din ei are, oricum, mai mult sau mai puţin talent, un dram mai subţire sau mai consistent de noroc, si trăieşte, literar vorbind, sub zodie proprie. Familia este însă importantă pentru că înseamnă continuitate, punte peste timp, într-un cuvânt: tradiţie. Si, mai ales, modelul ei ar putea contribui la instaurarea, într-o arie plină de discordii, a ideii de solidaritate, aducând putină uitare de sine, în folosul slujirii celuilalt".[1]

În cele de mai sus am încercat a restabili, cât ne-au slujit puterile, calea de apropiere a reputatului nostru compatriot de universul liric al unei poete deosebite în contextul literar; în acest sens am considera nu tocmai o aventură dacă una dintre imaginile acestui harnic lucrător al slovelor noastre ar fi desprinsă direct din lumea poetică de care am cutezat a ne apropia printr-un măsurariu demodat al „ereziilor"[2] atât de lumeşti ale inspiraţiei şi mimesisului:

Şi m-am întors spre casă mai agale,
c-o oboseală fericită-n paşi,
iar dacă mâinile-mi erau la fel de goale,
în schimb aveam în suflet toporaşi.

(Magda Isanos. *Toporaşi*)

Institutul de Filologie
(Chişinău)

[1] http://www.isanos.ro/ro/paginaprincipala.htm

[2] Termen aparţinând cercetătorului M. Scarlat; citat după: Aliona Grati. *Magda Isanos (eseu despre structura imaginarului*) – Chişinău, Prut Internaţional, 2004, p. 3.

BDD-A6591 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:03 UTC)